

УДК 37.015.3(075.8)

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДИНАМІКИ ПРОФЕСІЙНИХ ОЧІКУВАНЬ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Радзівіл К.П., аспірант
кафедри психології

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

У статті представлена авторська анкета, спрямована на вивчення професійних очікувань та намірів щодо подальшої фахової реалізації майбутніх психологів у процесі навчання.

Ключові слова: професійні очікування, динаміка професійних очікувань, тенденції очікувань, професійна спрямованість, образ професії, навчальний процес, майбутні психологи.

В статье представлена авторская анкета, направленная на изучение профессиональных ожиданий и намерений относительно дальнейшей профессиональной реализации будущих психологов в процессе обучения.

Ключевые слова: профессиональные ожидания, динамика профессиональных ожиданий, тенденции ожиданий, профессиональная направленность, образ профессии, учебный процесс, будущие психологи.

Radzivil K.P. MAJOR TRENDS OF DYNAMICS OF PROFESSIONAL EXPECTATIONS OF FUTURE PSYCHOLOGISTS

In the article form offered by author aims to study professional expectations and intentions on further professional implementation of future psychologists during learning process.

Key words: professional expectations, dynamics of professional expectations, expectations trends, professional orientation, image of profession, educational process, future psychologists.

Постановка проблеми. Дослідження динаміки професійних очікувань майбутніх психологів видається нам важливим кроком для подальшого вивчення їх наслідків у навчально-професійній діяльності. Очікування – один із чинників активності індивіда – може характеризувати загальну спрямованість особистості у навчально-професійній діяльності. За допомогою проведеного аналізу визначено основні тенденції динаміки професійних очікувань майбутніх психологів. Висвітлено динаміку навчальних та фахових очікувань у процесі здобуття вищої освіти студентами, наміри на подальшу професійну діяльність. Встановлено, що навчально-професійні очікування мають високі показники на першому курсі, а потім спостерігається їх зниження до кінця навчання. Також зафіксовано зменшення бажаних працювати за даною спеціальністю до четвертого курсу. Найнижчі показники професійних очікувань були визначені у студентів другого та третього курсу.

Зроблено висновок, що для поліпшення показників динаміки професійних очікувань необхідна системна цілеспрямованість діяльності у напрямку методично обґрунтованої роз'яснювальної, супервізорської та психокорекційної роботи для оптимізації фахових уявлень та очікувань майбутніх психологів під час навчання у ВНЗ.

Ступінь розробленості проблеми. Однією з провідних детермінант пізнавальної активності та мотивації навчально-про-

фесійної сфери майбутнього психолога є «ідеальний образ» майбутньої професії, який у процесі навчання виступає як бажаний очікуваний прогноз своєї професійної діяльності. Сутність психологічних очікувань розкрито у концепціях адаптивно-прогностичних властивостей психіки (П.К. Анохін, Б.Ф. Ломов, І.М. Фейгенберг та ін.); передбачення майбутнього та підготовки організму до реагування на передбачуваний результат (М.О. Бернштейн, Л.С. Виготський, І.П. Павлов та ін.); як детермінанта посилення мотиваційного потенціалу у діяльності (В. Врум, Д. Макклелланд, Ю.М. Орлов та ін.).

Фізіологічні та електрофізіологічні дослідження І.П. Павлова вказують на наявність у мозку механізмів, які реагують не на всі подразники, а лише на нові та на значимі. Незнайомі індивіду особи та обставини, з якими він передбачає надалі взаємодіяти, є для нього новими і значущими подразниками. Таким чином, стан очікування зменшує негативний вплив будь-якого подразника – ефекту несподіванки, дозволяючи студенту краще орієнтуватися у навколишньому середовищі [1, с. 179]. Допомогаючи індивіду орієнтуватися, очікування підвищують його мотиваційний потенціал, спрямовують його в конкретне русло та виводять на вищий рівень. Ясність у вірогідності і бажаності наслідків підвищує активність студента, робить його навчальну поведінку більш осмисленою та вибірковою [3].

Нині вивчення концепту професійних очікувань та його вплив на навчально-професійний потенціал представлено низкою російських та українських дисертаційних досліджень: Т.П. Борисова (2012), О.А. Коновалова (2001), І.С. Попович (2008), М.В. Сурякова (2009), О.О. Тишковський (1999), А.П. Фрадинська (2012).

Метою статті є обґрунтування емпіричного підтвердження актуальності досліджуваного феномену та його вплив на подальшу професійну реалізацію майбутнього психолога. Відповідно до мети визначено завдання дослідницької статті:

- представити розробку авторської методики для вивчення намірів, планів та професійних очікувань майбутніх психологів у процесі фахового навчання;
- зазначити тенденції динаміки досліджуваних явищ;
- з'ясувати рівень професійної спрямованості студентів щодо подальшої професійної реалізації в обраній професії психолога.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійні очікування виступають особливим індикатором професійної свідомості майбутнього психолога. Вони активізують та спрямовують особистість на реалізацію та розвиток професійного потенціалу, або стають чинником, який ускладнює подальшу професійну діяльність. Потрапляючи в середовище навчального закладу, майбутній психолог вже має певний набір очікувань, які, в свою чергу, протягом навчання змінюються та мають певну динаміку.

З метою вивчення динаміки професійних очікувань студентів-психологів нами розроблено авторську анкету, в якій зафіксовано найбільш поширені професійні очікування, що в подальшому можуть чинити вплив на навчальну мотивацію та професійне становлення майбутніх спеціалістів. Пілотажне дослідження присвячене вивченню найбільш розповсюджених очікувань студентів стосовно своєї подальшої професійної діяльності, проводилося на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. В експерименті брало участь 120 студентів зі спеціальності «Практична психологія», факультету соціальної та психологічної освіти.

Респондентам була запропонована анкета, в якій містилися питання, що найбільш широко відображали очікування у навчально-професійній діяльності. Перший тип питань формулювався таким чином: «Які Ваші очікування стосовно навчання на факультеті?» і запропоновано відповіді.

Перед студентами стояло завдання проаналізувати вказані очікування за значимі-

стю від 0 до 10, де 0 – це відсутність очікувань, а 10 – максимальний їх прояв.

У результаті математичного аналізу було знайдено середній арифметичний показник усієї вибірки з кожної зазначеної відповіді. Таким чином, ми отримали середній показник професійних очікувань представників кожного курсу. Отже, ми можемо спостерігати динаміку професійних очікувань з I по VI курс, яка демонструє високий їх рівень у студентів під час навчання, незважаючи на невеликий спад (Рис. 1). Експериментальні дані дозволили стверджувати, що найбільш очікуваною подією для I курсу є здобуття якісного навчання (9,36) та вищої освіти (9,5). Найменш очікуваним професійним чинником є високооплачувана робота психолога (8,04) та здобуття престижної посади (8,61).

Для VI курсу характерними є найвищі очікування стосовно здобуття вищої освіти (9,9) та дружньої і приємної атмосфери у студентському колективі (9,73). Як спостерігалось, очікування мають слабкий прояв саме у професійних аспектах, у більшій мірі студенти націлені на здобуття вищої освіти та цікавого дозвілля. Результати одного з варіантів відповідей, який передбачає здобуття глибоких теоретичних знань (8,67) і можливість навчатися та багато практикувати, мають відносно низькі показники (8,47), що ілюструє помірний прояв навчально-професійних очікувань майбутніх психологів у порівнянні з іншими курсами.

Загальна динаміка навчально-професійних очікувань є відносно високою на I курсі, спад спостерігається на II–III курсі та зростання на VI курсі.

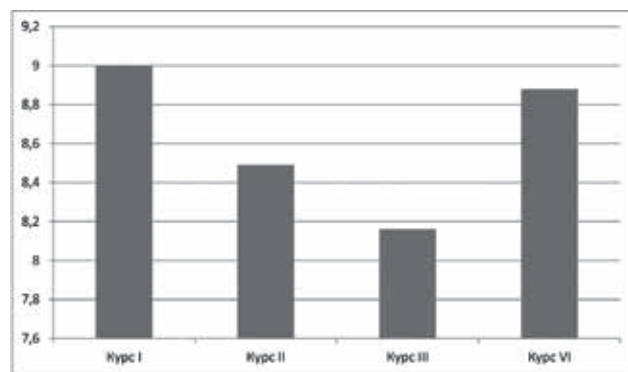

Рис. 1. Динаміка навчально-професійних очікувань майбутніх психологів

Другий тип питань був направлений на виявлення суто професійних очікувань студентів-психологів під час навчання в університеті. Питання полягало в наступному: «Якими характеристиками, на Вашу думку, повинна бути наділена робота, яка б вас привабляла?», та додавалися варіанти від-

повідей, які необхідно було проранжувати від 0 до 10.

Дослідження професійних очікувань продемонструвало результат у своїй динаміці, подібний до результату навчально-професійних очікувань. Загалом рівень очікувань студентів-психологів залишився безпрецедентно високим – з 10 можливих середній отриманий бал складав 8,90.

Динаміка очікувань демонструє, що присутній високий їх рівень на I курсі, на II–III курсі відбувається спад, а на VI курсі знову набуває зростаючої динаміки (Рис. 2).

Варто зазначити, що показники професійних очікувань стосовно професійних можливостей на VI курсі мають менше значення для студентів, ніж на I-му, водночас, значно підвищуються показники очікувань високої заробітної плати та наявності задоволення від роботи у порівнянні з I курсом.

Професійна реалізація на останньому курсі навчання є найбільш актуальною.

Третій тип питань у дослідженні був спрямований на виявлення професійних очікувань шляхом непрямого питання. Результати дослідження вказують на наміри студентів, тісно пов'язані з професійними очікуваннями. Питання мало такий зміст: «Чим плануєте займатися після закінчення університету?». Метою опитування було

виявлення у студентів очікувань, пов'язаних із професією психолога. Студентам пропонувався вибрати один із варіантів відповіді, що найбільшою мірою відображали б їх наміри стосовно професійної реалізації після закінчення університету. Загальні результати дослідження демонструють репрезентативну картину, яка вказує на те, що переважна більшість студентів (60%) мають намір працювати в подальшому за спеціальністю (Рис. 3.).

Не визначилися щодо своєї подальшої професійної реалізації 14% респондентів, продовжуватимуть навчання 17%, та працюватимуть за іншою спеціальністю 8% опитаних студентів.

Якщо розглянути результати опитування за курсами, то тут ми можемо спостерігати таку динаміку (Рис. 4.). Наміри працювати за спеціальністю мають тенденцію до зменшення з кожним наступним курсом, найнижчий показник мають представники IV курсу. Такий спад можна пояснити певним розчаруванням студентів у своїй професії. Наміри працювати у подальшому за іншою спеціальністю мають високий показник у представників IV курсу. Приблизно однакова динаміка результатів стосовно продовження навчання з отриманої спеціальності (йдеться про магістратуру та аспірантуру)

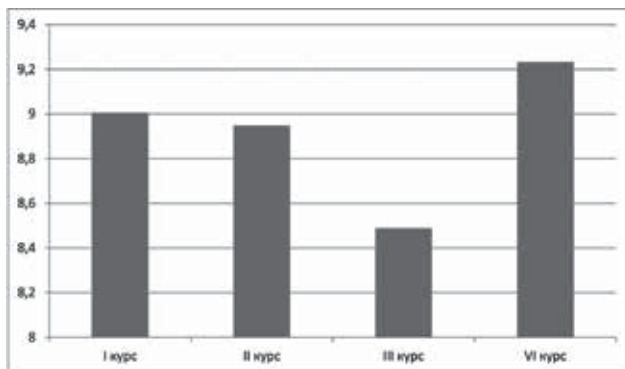

Рис. 2. Динаміка професійних очікувань майбутніх психологів

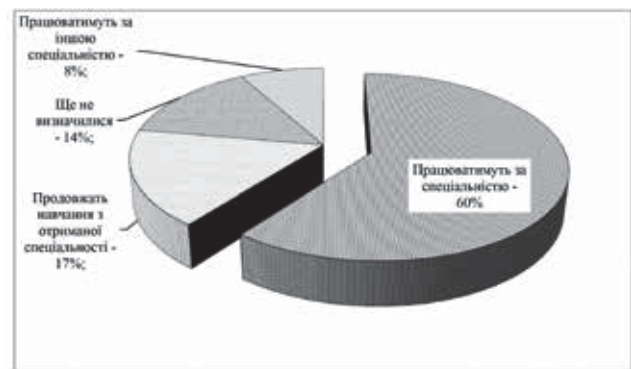

Рис. 3. Очікування студентів-психологів стосовно професійної реалізації

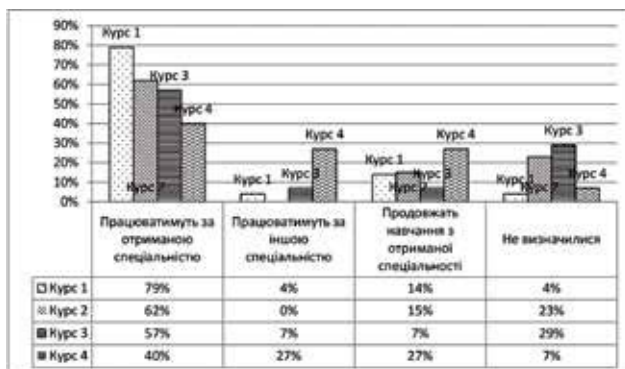

Рис. 4. Динаміка професійних очікувань майбутніх психологів з I по VI курс

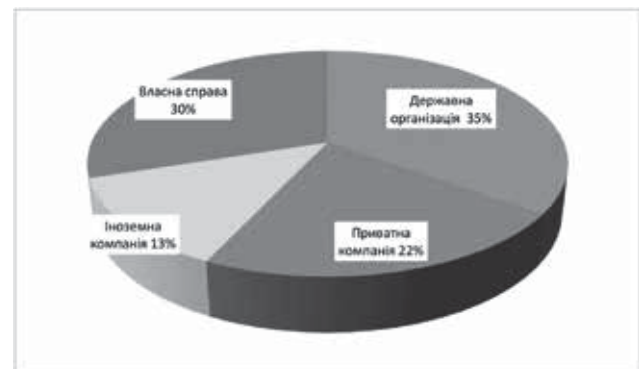

Рис. 5. Бажане місце працевлаштування майбутніх психологів після закінчення ВНЗ

на всіх курсах. Найвищий показник тих, хто ще не визначився з майбутньою професійною реалізацією у студентів II та III курсу.

Останній тип запитань розкриває зміст очікувань стосовно подальшого місця працевлаштування (Рис. 5.).

Працювати у державній організації виявили бажання 35% респондентів, які у майбутньому бачать себе шкільним психологом, викладачем та ін. Розпочати власну справу після закінчення університету зголосилося 30% опитуваних, працювати в іноземній компанії – 13% та психологом у приватній компанії – 22% студентів психологічного факультету.

Дослідження професійних очікувань майбутніх психологів продемонструвало високий рівень навчально-професійних очікувань. Була відмічена динаміка спаду та зросту їх під час всього навчання в університеті, що нами характеризується як позитивна. Рівень професійних очікувань має спад приблизно у середині навчального курсу, але ближче до моменту здобуття вищої освіти вони мають зростаючу динаміку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших наукових пошуків. Проведене пілотажне дослідження дозволило зробити висновок, що важливим

завданням перед системою освіти майбутніх психологів є оптимізація та корекція фахових очікувань з I по VI курс для запобігання професійних розчарувань під час навчання та у їх подальшому професійному становленні. Особливу увагу у цьому питанні необхідно приділяти не лише першкурсникам, а й студентам, які знаходяться на завершальному етапі навчання, оскільки від цього залежить подальша професійна реалізація фахівця, що за несприятливого розвитку подій може призвести до низької компетентності психолога та навіть до зміни професії. Подальші наукові пошуки у дослідженні феномену професійних очікувань зводитимуться нами не лише до їх описової характеристики, а що найважливіше – до встановлення каузальних причин їх формування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком / А.А. Бодалев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1982. – 200 с.
2. Тышковский А.В. Социально-психологические основы формирования и реализации ожиданий в профессиональном выборе и карьере : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.05 / А.В. Тышковский. – М. : РГБ, 2003. – 481 с.